

УДК 631.11 (477.87)

ББК 65.9(4Укр)321

Шеленко Д. І.

РОЗВИТОК ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ФОРМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені
Василя Стефаника”,
Міністерство освіти і науки України,
кафедра обліку і аудиту,
вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ,
76010, Україна,
тел.: +380990662326,
e-mail: diantsya@ukr.net

Анотація. Стаття спрямована на дослідження ролі організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств на пореформеному етапі розвитку сільського господарства. Згруповано теоретичні основи організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств та на основі цього виділено основні причини, цілі, принципи й тенденції для формування стратегічних пріоритетів їх розвитку.

Аргументовано основні проблеми та причини гальмування розвитку організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств України.

Досліджено основні функції організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств. Доведено, що важливе місце в розвитку організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств повинно приділятися їх цілям та завданням.

Ключові слова: організаційно-правових форми, сільськогосподарські підприємства, тенденції, розвиток, конкурентоспроможність.

Shelenko D. I.

THE DEVELOPMENT OF ORGANIZATIONAL AND LEGAL FORMS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,
Ministry of Education and Science of Ukraine,
Department of Accounting and Audit,
Shevchenko str., 57, Ivano-Frankivsk,
76010, Ukraine,
tel.: +380990662326
e-mail: diantsya@ukr.net.

Abstract. The article is aimed at the study of the role of organizational and legal forms of agricultural enterprises under the conditions of heterogeneity. The theoretical foundations of organizational and legal forms of agricultural enterprises have been grouped, and on the basis of this the main causes, goals, principles, and tendencies for formation of strategic priorities of their development have been singled out.

The main problems and causes of development inhibition of organizational and legal forms of agricultural enterprises in Ukraine have been substantiated.

The basic functions of organizational and legal forms of agricultural enterprises have been investigated. It has been proved that an important place in the development of organizational and legal forms of agricultural enterprises should be given to their intended goals and objectives.

Key words: organizational and legal forms, agricultural enterprises, trends, development, competitiveness.

Вступ. Перехід до ринкових умов господарювання потребує нових підходів до розуміння ролі організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств на пореформеному етапі розвитку сільського господарства. Теоретико-методологічні аспекти концепцій і стратегій розвитку організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств відображені в працях низки вчених-економістів, зокрема: І. Ф. Баланюка, П. С. Березівського, О. Г. Булавки, К. В. Васьківської, Ю. Е. Губені, В. В. Зіновчука, І. В. Прокопи, В. М. Скупого, П. Т. Саблука, Л. В. Шевченко, В. В. Юрчишина та ін.

На думку П. С. Березівського, правильним напрямком подальшого розвитку сільськогосподарських підприємств стане кооперація з іншими організаційно-правовими формами, що в кінцевому результаті створить синергічне середовище для функціонування ефективних організаційно-правових структур, які відповідають певному ринковому середовищі [1, с. 9]. Дане бачення знаходить широке використання у наукових колах учених.

У цьому контексті доречними є базові концепції управління підприємствами, розроблені Ю. І. Головною [2]. Запровадження їх дозволить правильно розробляти стратегічні й тактичні плани, а також поширити передовий досвід серед інших сільськогосподарських підприємств.

Постановка завдання. Актуальність визначених питань та необхідність більш глибоких і всебічних досліджень механізму розвитку організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств із врахуванням специфічних умов аграрного сектора зумовила вибір теми та завдань статті. Завданням даної статті є розгляд та узагальнення ролі організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств агропромислового розвитку.

У ході проведеного дослідження нами було використано такі методи, зокрема, індукції та дедукції (теоретичні узагальнення й формулювання висновків); аналізу і синтезу (визначення проблем, що стримують розвиток сільськогосподарських підприємств та окреслюють напрямки їх подолання); системного аналізу, наукової абстракції та порівняльній.

Результати. На сьогодні в сільському господарстві діють такі організаційно-правові форми сільськогосподарських підприємств: господарські товариства (АТ, ТзОВ), виробничі сільськогосподарські кооперативи, приватні (приватно-орендні) підприємства, фермерські господарства [3].

Державний класифікатор “Класифікації організаційно-правових форм господарювання” вказує, що господарські товариства це підприємства або інші суб'єкти господарювання, які можуть бути створені юридичними особами та/або громадянами за рахунок спільного об'єднання їх майна та участі в підприємницькій діяльності товариства і мають на меті одержання прибутку [4]. До складу господарських товариств відносять: акціонерні товариства та товариства з обмеженою відповідальністю.

Вивчаючи особливості створення акціонерних товариств, виділимо, що вони бувають двох видів: приватне та публічне.

Товариствам характерні такі особливості: обмежена відповідальність; статутний капітал поділено на обговорену кількість часток; пропорційний характер голосування; інформація по випуск акцій; прозорість ведення справ.

Організаційно-правові форми також представлені приватними підприємствами, які є реальними власниками землі й самостійно розпоряджаються належною їм власністю.

Як особливий напрямок доцільно виокремити розвиток сільськогосподарських кооперативів, які нами розглядатимуться, як певна форма взаємодії між різними

власниками сільськогосподарської продукції в основу яких покладено ресурси та зусилля для досягнення своїх економічних інтересів. Програмою розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період 2013 – 2020 рр., передбачено заходи які будуть стосуватися збереження та відродження українського села за рахунок розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації. Дана програма передбачає сприяння та поліпшення організаційних, соціальних, правових й економічних умов, а також формування інфраструктури аграрного ринку яка б сприяла створенню та розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів [5, с. 10]. Впровадження в дію даної програми сприятиме системному удосконаленню розвитку кооперації та стимулюванню зайнятості сільського населення.

Організаційно-правова форма аграрного виробництва, як вважає М. В. Оліховська, це економічно та юридично відокремлений та визнаний вид організації виробничої діяльності, який відповідає певній формі власності й характеризується економічними взаємовідносинами, способами та структурою виробництва, а також доводить, що кожне підприємство потребує окремого підходу з урахуванням можливостей і потреб власника [6, с. 177].

У понятті “сільськогосподарське підприємство” І. Б. Смолинець виокремлює три складові: економічну (володінні чи користуванні наявними ресурсами, вмілому їх поєднанні та раціональному використанні з метою одержання економічного ефекту), організаційна (наявності назви, садиби, організаційної структури, фізичних меж, самостійності діяльності) та правові (здатність підприємства здійснювати діяльність відповідно до правових норм і актів) [7, с. 6].

Проводячи дослідження основних наукових думок, щодо теорії організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств, згруповано їх теоретичні основи розвитку, та на основі цього виділено основні причини, цілі, форми власності, тенденції формування стратегічних пріоритетів їх розвитку (рис. 1).

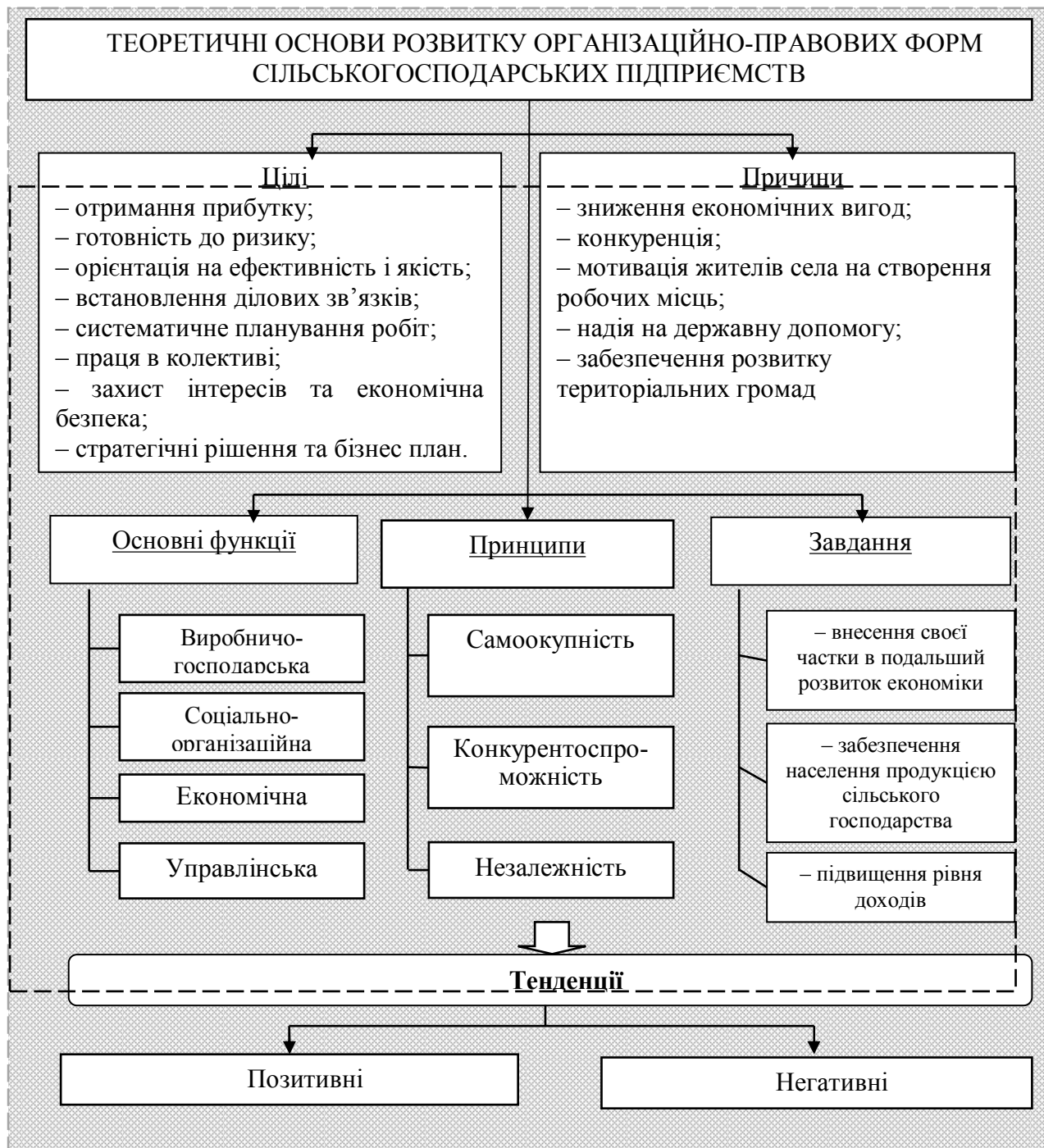

Рис. 1. Теоретичні основи розвитку організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств

Fig. 1. Theoretical basis of development of organizational and legal forms of agricultural enterprises

Джерело: власна розробка автора

Важливе місце в розвитку організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств повинно приділятися їх цілям: отримання прибутку; готовність до ризику; орієнтація на ефективність і якість; встановлення ділових зв'язків; систематичне планування робіт; праця в колективі; захист інтересів та економічна безпека; стратегічні рішення та бізнес план.

Формування господарювати по новому не можливе без урахування причини, які позитивно або негативно впливають на розвиток організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств. До них можна віднести: зниження економічних вигод; конкуренція; мотивація жителів села на створення робочих місць; надія на державну допомогу; забезпечення розвитку територіальних громад.

До основних функції організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств, можна віднести найважливіші.

Виробничо-господарська функція включає впровадження досягнень науково-технічного процесу, прогресивних технологій, передового досвіду, а також інтеграційні процеси (тобто взаємовигідна кооперація). Виробничо-господарська функція повинна стимулювати зростання виробництва товарної продукції у сільськогосподарських підприємствах, а також збільшення виробництва сільськогосподарської продукції і високоякісних продовольчих товарів за рахунок раціонального використання біокліматичного і ресурсного потенціалу. Широке застосування фінансових, трудових та матеріально-технічних ресурсів, забезпечує виробничо-технічні можливості для використання прогресивних технологій, ефективного освоєння виробничих потужностей та ресурсів й підвищення відповідальності колективу підприємства за кінцеві результати.

Соціально-організаційна функція забезпечує здійсненню соціальних заходів на селі. Саме поліпшення соціальних умов сприятиме підвищенню рівнів зайнятості і доходів сільських жителів. Своєчасність при розрахунках за орендовані ними земельні та майнові паї з селянами, а також їх реальна вартість, виступатимуть також передумовою для поліпшення соціального добробуту села. Дана функція також включатиме: створення організаційних умов для пошуку ринків збуту; організація продажу продукції переробним підприємствам; вивчення та аналіз ринкових потреб; організація контрольних процедур за кількістю і якістю вироблюваної продукції, а також впровадження організаційних заходів, щодо забезпечення охорони навколишнього середовища й техніки безпеки на сільськогосподарських підприємствах. Добре поставлена організація та вміння господарювати по-новому, сприятиме більшості організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств досягти значних успіхів. Не менш важливим є розвиток господарської ініціативи, спрямованої на подальше піднесення сільськогосподарського виробництва і підвищення на цій основі матеріального добробуту селян.

Економічна функція відображає зв'язок сільськогосподарських підприємств із селянами, які проживають на території де воно розміщено. Сільськогосподарські підприємства мають можливість успішно вирішувати великомасштабні завдання, щодо значного збільшення виробництва вироблюваної ними продукції. Саме погіршення економічного стану організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств, та спад купівельної спроможності селян негативно позначається на соціальній інфраструктурі села.

Управлінська функція сприяє успішному виконанню всіх попередніх функцій, шляхом застосування правильних управлінських рішень у вирішенні поставлених задач. Тобто правильне управлінське рішення, а потім і управлінський контроль значно знизить прийняття необдуманих рішень.

До основних принципів діяльності організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств можна віднести: самоокупність, конкурентоспроможність та незалежність. Дані принципи повинні реалізовуватись за умови вирішення проблем, які є на макрорівні: зниження податкового тиску на товаровиробника, взаєморозрахунки, а також доповнюючі принципи: прозорість та цивілізованість.

Важливими елементами діяльності організаційно-правових форм будуть виступати завдання, які вони повинні успішно вирішувати:

- внесення своєї частки в подальший розвиток економіки;
- забезпечення населення продукцією сільського господарства;
- підвищення рівня доходів.

До позитивних тенденції розвитку організаційно-правових форм сільсько-господарських підприємств можна віднести:

- забезпечення продукцією рослинництва, тваринництва та переробки на державному рівні;
- забезпечення жителів села роботою;
- матеріально-технічне забезпечення, збут продукції, логістика;
- вивчення ринку та конкурентів;
- налагодження розвитку партнерських стосунків;
- інтенсивний розвиток біоенергетичних ресурсів;
- встановлення торгових зв'язків із міжнародними торговими фірмами;
- розвиток диверсифікаційних процесів.

До негативних тенденцій розвитку організаційно-правових форм сільсько-господарських підприємств можна віднести:

- низька їх конкурентоспроможність на вітчизняному та світовому ринках;
- низькі темпи технологічної модернізації галузей сільського господарства;
- нестабільність ринків сільськогосподарської продукції;
- незадовільний рівень розвитку ринкової інфраструктури;
- слабкий розвиток страхових послуг при виробництві сільськогосподарської продукції.
- нееквівалентність обміну продукцією між галузевими комплексами;
- відсутність адекватного сільськогосподарському виробництву підприємницького середовища;
- дефіцит кваліфікованих кадрів;
- присутність на внутрішньому ринку імпортової продукції;
- незадовільний стан маркетингової політики;
- низький рівень інформаційного забезпечення.

Таким чином, перераховані обставини розвитку організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств повинні сприяти прискоренню темпів зростання обсягів виробництва сільськогосподарської продукції на основі підвищення її конкурентоспроможності, а також створенню дієвого організаційно-економічного механізму однакової відповідальності усіх ланок за кінцеві результати виробництва.

Основні проблеми та причини гальмування розвитку організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств в Україні наведено в табл. 1.

Прийняття основних напрямів бюджетної політики на 2018-2020 рр. повинно спонукати до розвитку сприятливого бізнес-середовища та інвестиційно-інноваційної підтримки в малий та середній агробізнес; збільшенню капітальних вкладень в ремонт доріг; технічному переоснащенню за рахунок компенсації аграрним підприємствам вартості сільськогосподарської техніки, надання бюджетних дотацій фермерським господарствам, а також створення стимулюючого оподаткування [8].

Таблиця 1

Основні проблеми та причини гальмування розвитку організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств України

Table 1

The main problems and causes of inhibition development of organizational and legal forms of agricultural enterprises of Ukraine

Проблема	Причина	Характер проблеми
Гальмування розвитку організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств	Практична відсутність значних капітальних вкладань	Іноземні інвестори очікують сприятливої економічної ситуації на аграрному ринку країни
Низьке фінансове оздоровлення	Відсутність чіткої програми підтримки розвитку організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств	Недосконалість фінансового законодавства
Незадовільна інфраструктура збуту	Незадовільне транспортне сполучення, а в деяких випадках дороги практично не відремонтовані	Відповідні державні органи повинні стимулювати ремонту під'їзних шляхів
Недосконалість податкового забезпечення	Відсутність сприятливої податкової політики	Скасування спеціального режиму оподаткування податком на додану вартість та ускладнення механізму податкового адміністрування ПДВ

Джерело: власна розробка автора

Подальшого розвитку потребуватиме удосконалення раціонального управління сільськогосподарським підприємством та оптимального залученням до виробничого процесу інтелектуального капіталу, зокрема людського та соціального, які повинні бути спрямовані на збереженням довкілля та природних ресурсів.

Висновки. Отже, створення та функціонування організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств відповідатиме інтересам усіх суб'єктів ринку:

– для держави – сприятиме розвитку вітчизняного товаровиробника і цим самим забезпечить доступність основних продуктів харчування у їх достатній кількості й вільному доступі;

– для регіонів – забезпечуватиме створення нових робочих місць та збереження соціальної перспективи;

– для оптових покупців – доступність закупівельних цін, постійна робота і заробіток, низький ризик можливість налагодження зв'язків із сільськогосподарськими товаровиробниками;

– для споживачів – сприятиме забезпеченню якісними і натуральними продуктами харчування по доступним цінам.

1. Березівський П. С. Регіональні зрушення у розвитку організаційно-правових форм господарювання Львівської області. / П. С. Березівський // Науковий вісник ЛНУВМБТ ім. С. З. Гжицького.– 2012. – № 1 (51). – Т. 14. – Ч. 1. – С. 3-10.

2. Головня Ю. І. Завдання, принципи і методи управління підприємствами з перероблення сільськогосподарських продуктів / Ю. І. Головня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11017/19-Golovnya.pdf?sequence=1> (дата звернення 01.03.2018). – Назва з екрана.
3. Офіційний сайт Agroua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agroua.net/economics/documents/category-125/doc-211/> (дата звернення 09.03.2018). – Назва з екрана.
4. Державний класифікатор “Класифікації організаційно-правових форм господарювання” Офіційний сайт Бухгалтер com.ua. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://buhgalter.com.ua/dovidnik/kspovo/kopfg/> (дата звернення 04.12.2017). – Назва з екрана.
5. Програма розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період 2013 – 2020 рр. – Режим доступу: http://www.coop-union.org.ua/wp-content/uploads/ProgrammSOK_new_ver.pdf (дата звернення 14.03.2018) – Назва з екрана.
6. Оліховська М. В. Сутність аграрних підприємств різних організаційно-правових форм та їхні особливості / М. В. Оліховська // Зб. наук.-техн. праць. Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.7. – С. 176-180.
7. Смолинець І. Б. Організаційно-економічні основи розвитку підприємницької діяльності в сільському господарстві: автореф. дис. ... кандидата екон. наук : 08.00.04 / НЛТУ. – Львів: НЛТУ, 2015. – 20 с.
8. Основні напрями бюджетної політики на 2018-2020 роки. Міністерство фінансів. – Режим доступу: <https://minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/ОНБП%202018-2020.pdf> (дата звернення 14.03.2018) – Назва з екрана.

References

1. Berezivskiy, Petro. “Regional shifts in the development of organizational and legal forms of economic management in Lviv region”. *Naukovyi visnyk LNUVMBT im. S. Z. Hzhyskoho*, vol. 14, no. 1 (51), 2012, pp. 3-10.
2. Holovnia, Yulia. “Objectives, principles and methods of management of enterprises for the processing of agricultural products.” *Naukova elektronna biblioteka periodychnykh vydan NAN Ukrainy*, dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11017/19-Golovnya.pdf?sequence=1 Accessed 01 Mar. 2018
3. *The official site of Agurova*, agroua.net/economics/documents/category-125/doc-211/ Accessed 09 Mar. 2018
4. “The state classifier “Classifications of organizational and legal forms of management”.” Official website Accountant com.ua, buhgalter.com.ua/dovidnik/kspovo/kopfg/ Accessed 04 Dec. 2017
5. “Program for the development of agricultural servicing cooperatives for the period 2013-2020 years.” *Silskohospodarska obsluhovuiucha kooperatsiia Ukrainy*, www.coop-union.org.ua/wp-content/uploads/ProgrammSOK_new_ver.pdf. Accessed 14 Mar. 2018
6. Olikhovska, Marta. “The essence of agrarian enterprises of various organizational and legal forms and their peculiarities.” *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, issue 19.7, 2009, pp. 176-180.
7. Smolynets, Ihor. *Organizational-economic bases of development of entrepreneurial activity in agriculture”: author's abstract. dis ... candidate of economics. Sciences: 08.00.04*, NLTU, 2015.
8. Ministry of Finance of Ukraine. The main directions of budget policy for 2018-2020 years, minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/ОНБП%202018-2020.pdf Accessed 14 Mar. 2018.

Рецензенти:

Баланюк І.Ф. – д.е.н., професор, зав.кафедри обліку і аудиту ДВНЗ “Прикарпатський національний університет ім.В.Стефаніка”;

Ціцька Н. Є. – к.е.н., доцент, завідувач кафедри обліку та оподаткування Львівського національного аграрного університету.